

İÇİNDEKİLER

TÜRK YURDU

Türk Ocakları Genel Merkezi Aylık Yayın Organıdır.

Yayımlayan

Türk Ocakları Basın, Yayın ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi

Sahibi

Türk Ocakları Genel Merkezi Adına
Nuri GÜRGÜR

Genel Yayın Müdürü

Prof. Dr. M. Çağatay ÖZDEMİR

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Necmeddin SEFERCİOĞLU

Yayın Kurulu

Yard. Doç. Dr. Eriman TOPBAŞ

Dr. Fahri ATASOY • Dr. Lütfü ŞEHİSUAROĞLU
Doç. Dr. M. Fatih KIRIŞÇIOĞLU • Prof. Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN
Ömer ÖZCAN • Yard. Doç. Dr. Serdar SAĞLAM
Dr. Süleyman ERYİĞİT • Yard. Doç. Dr. Yakup DELİÖMEROĞLU
Yard. Doç. Dr. Yunus KOÇ • Yücel HACALOĞLU

Akademik Danışman ve Hakem Kurulu

Prof. Dr. Ali GÜLER (İzmit Baysal Ü.)
Prof. Dr. Ali Osman GÜNDOĞAN (Muğla Ü.)
Prof. Dr. Bahadeddin YEDİYILDIZ (ETÜ Ü.)
Prof. Dr. Bayram KODAMAN (Süleyman Demirel Ü.)
Prof. Dr. Dursun YILDIRIM (Hacettepe Ü.)
Prof. Dr. E. Semih YALÇIN (Gazi Ü.)
Prof. Dr. Feyzullah EROĞLU (Pamukkale Ü.)
Prof. Dr. İsmail YAKIT (S.D.Ü.)
Prof. Dr. Leyla KARAHAN (Gazi Ü.)
Prof. Dr. M. Cihat ÖZÖNDER (Hacettepe Ü.)
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ (Gazi Ü.)
Prof. Dr. Mustafa ERKAL (İstanbul Ü.)
Doç. Dr. Necati DEMİR (Cumhuriyet Ü.)
Prof. Dr. Salim ÇOÇE (İnönü Ü.)
Prof. Dr. Şerif AKTAŞ (Gazi Ü.)
Prof. Dr. Ülker AKKUTAY (Gazi Ü.)

Büro

Yaşar GİRGİN

İdare Yeri

Sezenler Sokağı 4/12 Sıhhiye-ANKARA
Tel-Belgegeçer: (0312) 229 69 74

Yazışma Adresi

PK. 429 Yenisehir-ANKARA
el-mek: turkyurdu@turkyurdu.com.tr
turkocaklari@turkyurdu.com.tr
Türk Ocakları el-mek: turkocagi@turkocagi.org.tr
Türk Ocakları Web sitesi: www.turkocagi.org.tr

Türk Yurdu Dergisi İstanbul Satış Noktaları

Kitabevi Çatalçeşme Sk. Nu: 52/A Cağaloğlu / İSTANBUL
Tel: (0312) 512 43 28

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınevi
Mahir İz Cad. Nu: 2 Bağlarbaşı-Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 651 15 05 - 06

Abone Ücreti

"Türk Ocakları Basın, Yayın ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Türk Yurdu
257311 numaralı posta çeki" hesabına, yurtdışı havaleler için de
T.C. Ziraat Bankası Necatibey-ANKARA şubesi 6565463-5001 numaralı
banka hesabına yatırılarak, PK. 429 Yenisehir-ANKARA adresine bilgi verilir.

Yıllık Ferdî Abone: 50 YTL.

Yıllık Kurum ve Kuruluş Abonesi: 100 YTL.

Yurtdışı Abone

Avrupa ülkeleri için: 100 Euro / Diğer ülkeler için: 100 Dolar

Yayınlanan yazıların muhtevasına ait sorumluluk yazarlarına aittir.
Yayınlanacak yazılar üzerinde yazardan müsaade alınarak gerekli
düzeltmeler yapılabilir. Gönderilen yazılar yayınlanırsın
yayınlanmasın iade edilmez.

Türk Ocakları Merkez Yönetim Kurulu

Başkan : Nuri GÜRGÜR
Başkan Yardımcısı : Prof. Dr. Orhan ARSLAN
Genel Sekreter : Yücel HACALOĞLU
Genel Muhasip : Galip TAMUR
Genel Sekreter Yrd. : Kerim ÜNAL
Genel Sekreter Yrd. : Dr. Bülent AKSOY
Üye : Prof. Dr. M. Çağatay ÖZDEMİR
Üye : Prof. Dr. İsa ÖZKAN
Üye : Dr. Emrah ŞENEL
Üye : Dr. Mehmet KARABAY
Üye : Dr. Hasan Ali KARASAR

Denetleme Kurulu

Başkan : Prof. Dr. Celal ER
Raportör : Dr. Murat ARABACI
Üye : Ejendi BARUTÇU

Kapak - Mızampaj 7. Devre, cilt 25 (57) Baskı
Reptonon Sayı: 210 (571) EVREN YAY. A.Ş.
Tel: (0312) 384 78 51 94. Yıl Tel: (0312) 484 05 05

Amerika Ateşle Oynuyor	
Nuri GÜRGÜR	2
Alevilik ve Heterodoksi	
Ethem Ruhi FİĞLALI	5
Alevilik - Bektaşilik, Din Kültürü Ahlâk Bilgisi	
Dersleri ve Diyanet	
Hasan ONAT	8
Alevî - Bektaşilerde Statü ve Rol Dağılımı	
Orhan TÜRKDOĞAN	20
Türkiye'de Alevilik ve Bektaşiliğin	
Güncel Meseleleri Hakkında	
Recep KILIÇ	30
Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde Alevilik	
Cemal TOSUN	37
Ahlîlik ile Alevî - Bektaşiliğin Kaynaklarından	
Biri Olan Fütüvvet - Nâmelerin Önemi	
Mehmet ŞEKER	42
Aleviliğin İnanç Boyutu	
İlyas ÜZÜM	46
Alevilik Bektaşilik: Allah'a Kul, Muhammed'e Ümmet,	
Ali'ye Talib	
Süleyman SARITAŞ	48
Benim Alevî Düşmanlığım	
Yavuz Bülent BAKİLER	51
Melikoff: "Aleviliği Tüm Olarak Görme İmkânı Yok"	55
Alevilik - Bektaşilik	
Uğur SÜMER	59

AYIN DOSYASI

<i>Balkanlar ve Doğu Avrupa'yı Müslümanlaştıran</i>	
<i>Hacı Bektaş Erenleri</i>	
<i>Abdülkadir SEZGİN</i>	62
<i>Bektaşilik ve Alevilikte Allah Muhammed Ali Üçlemesi</i>	
<i>Ana Unsurdur</i>	
<i>Gülağ ÖZ</i>	65
<i>Alevilik İslâm Dışı Değildir</i>	
<i>İzzettin DOĞAN</i>	67
<i>Aleviler Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Aslı Unsurdur</i>	
<i>Mustafa TIMİSİ</i>	72
<i>Alevilik Konusunda İlmî ve Stratejik Araştırmalara İhtiyaç Var</i>	
<i>Müfid YÜKSEL</i>	73
<i>Alevileri Azınlık Sayma Hevesleri Kasıtlı Bir Oyundur</i>	
<i>S. Hayri BOLAY</i>	78

Cemlevleri Tartışmaları Ekseninde Günümüz Aleviliğine Bakışlar	
Ali YAMAN	81
Aleviler Azınlık Değildir	
Hüseyin TUĞCU	87
İnanç Konusuna ve Alevilikle İlgili Çalışmalara Genel Bir Bakış	
Cemal ÇAKIR	97
Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma	
Merkezinde Bulunan Tarihi Belge ve Eserler	
Hacı YILMAZ	100
Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma	
Merkezi Kütüphanesi	
Gıyasettin AYTAŞ	103
Türklerde Kızıl/Al Rengi	
Nihat ÇETİNKAYA	107
Alevilik ile İlgili Yayınlar Hakkında Tespitler	
İsmet ÇETİN	110
Alevilik - Bektaşilik, Niçin İslâm Dışı Değildir?	
Osman EĞRİ	114
Alevilik, Sünnilik ve Politika	
Şakir KEÇELİ BABA	119
Toroslarda Semah: Mersin Tahtacıları	
Havva Ş. TOPÇU	122
Dr. Bedri Noyan	
Ömer ÖZCAN	126
Birleşik Kelimelerin Yazımı	
Veli Savaş YELOK	
Yavuz KARTALLOĞLU	130
Türkiye'nin Bekçisi Türkçedir	
Necati DEMİR	133
Gürcistan ve Ukrayna Sonrası Türkistan'da	
"Sivil Darbe" Senaryoları	
Gökçen EKİCİ	135
Haberler	139
Çizgiler / Serdar SAĞLAM	144

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ

DERSLERİNDE ALEVİLİK

Cemal TOSUN*

Aleviliğin DKAB derslerinde yer alması, çeşitli boyutlarıyla tartışılması ve çözüm bulunması gereken, önemli bir sorundur. Tartışma ve çözüm arayışlarında, birbirleriyle bağlantılı olarak cevaplandırılması gereken sorular dizgesi vardır. Bu yazıda, mümkün sorular dizgesi kurularak, muhtemel cevapları, cevapların temelleri ve yine muhtemel sonuçları üzerinde durulacaktır.

Dizgemiz aşağıdaki dokuz sorudan (ve her bir sorunun altında üreyen sorulardan) oluşmaktadır:

1. DKAB derslerinde Alevilik yer almalı mıdır?
2. Aleviliğin, DKAB derslerinde yer almasından kastedilen nedir?
3. Alevilik, DKAB derslerinde hangi statüyle yer alacaktır?
4. DKAB dersi hangi dinsel statüleri içinde barındırmaktadır/barındırabilir?
5. Alevilik bir din midir?
6. Alevilik bir mezhep midir?
7. Alevilik bir tarikat mıdır?
8. Alevilik bir cemaat midir?
9. Alevilik ve Aleviler DKAB dersinde kendilerini nasıl bulacaklar? İmkânları ve yolları var mıdır?

Soru 1: Alevilik DKAB derslerinde yer almalı mıdır?

Ulusal ve uluslar arası hukuk ve insanî değerler açılarından yaklaşıldığında, başka hangi boyuttan bakırsa bakılsın aynı sonuca çıkar, Alevileri 'din eğitimi ve öğretiminden mahrum bırakmak' söz konusu bile edilemez.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (24. Madde) ve ilgili diğer mevzuat, bir 'DKAB' dersinden söz etmektedir. Hukuksal bakış açısıyla bu ders, -yasal düzenlemelerle hariç tutulanlar dışında- Aleviler dahil tüm öğrencilere din ve ahlâk öğretimi sunmakta-

dır. Yine de Aleviliğin bu derste yer alması yönündeki istekler ve yer alacağı şeklindeki açıklamalar gündemden düşmemektedir. Demek ki, yasal açıdan sorunsuz görünmesine rağmen, yaşanan bir sorun bulunmaktadır. İrdelemek gerekir.

Öncelikle, Alevilerin bu derste bir din ve ahlâk öğretimi alıp almadıklarını irdelemekte yarar vardır. Bunu anlamak için ise, 'DKAB' dersinin anayasal ve yasal konseptine bir göz atmak gerekmektedir. Bu ders, tüm ilk ve orta öğretim kurumlarında yer alan zorunlu bir derstir. Hem programda yer alması hem de okunması zorunludur. Önceleri Müslüman ve Müslüman olmayan ayrımı yapılmaksızın herkes için zorunlu olan bu ders, daha sonraları iki aşamada gerçekleşen değişikliklerle, sadece Müslüman öğrencilere zorunlu olan bir ders hâline getirilmiştir. Diğer (belki de daha doğru) bir ifade ile, başka bir dinden olduğunu belgeleyen öğrenciler, bu dersle yükümlü olmaktan çıkarılmışlardır. Buradan çıkan sonuç: Mevcut zorunlu DKAB dersleri Türkiye Cumhuriyeti okullarında kayıtlı tüm Müslüman (ya da başka bir dinden olduğunu belgelememiş) öğrencilere yöneliktir.

Bu durumda DKAB derslerinin, hedef kitlenin hepsini kuşatması, hiçbir unsuru dışlamaması, belli bir grubu öncelememesi gerekir. Kısaca ifade etmek gerekirse, bu dersle yükümlü olan herkes bu derste kendisini bulabilmelidir. Dolayısıyla, Alevilerin de bu derste kendilerini bulabilmeleri zarurîdir. Bu anlamda Alevilik, DKAB derslerinde elbette yer almalıdır. Ama yer almaktan ve yer alması gereken den anlaşılması gereken açık mıdır?

Soru 2: Aleviliğin DKAB derslerinde yer almasından kastedilen nedir?

Alevilerin din ve ahlâk öğretiminden mahrum bırakılmayacağı ve Alevilerin de kendilerini DKAB

derslerinde bulabilmeleri gerektiği ilke kabullerinden sonra, Alevîliğin bu derste yer almasından kastedilenin ne olduğu ve hatta Alevîlere Alevîliğin öğretilmesinden kastedilenin ne olduğunu anlamak gerekir. Her iki hususa da 'birer' cevap vermek zordur. Belki önce "bu konuda tek, birleşilmiş ya da birleşilmesi mümkün bir öneri var mıdır?" sorusuna cevap aranması gerekir. Kamuoyuna yansıyan tartışmalardan böyle bir konsensüsün oluşmadığı anlaşılmaktadır. Her şeyden önce, Alevîliğin DKAB derslerinin içinde hangi amaçlarla, hangi kazanım/davranışsal hedeflerle ve hangi konu/muhtevayla yer alması gerektiği konusunda, istek sahiplerine ait bir öneri var mıdır? Bilindiği kadarıyla, böyle, çalışılmış bir öneri yoktur. Ama, ayrı, DKAB dersinin yanında, alternatif bir ders gibi düşünülerek hazırlanmış, sunulmuş ve mahkemelik olmuş ve iç hukukta haksız bulunmuş bir teklif bulunmaktadır. Bu teklif de Alevîler arasında ortak kabul görmüştür; hatta daha çok eleştirilmiştir. Ama yine de, DKAB dersi içine bir kısım konuların eklenmesine yönelik teklif olmaması, bunun yanında ayrı bir ders gibi teklifin bulunması, ciddi yorumlanması gereken bir durumdur. En azından, bunu isteyenlerin küçük bir grubu oluşturdukları, genel Alevî isteklerini temsil etmedikleri, bilerek veya bilmeyerek ayrılıkçı bir din ve din eğitimi anlayışı peşinde oldukları değerlendirilebilir.

Alevîlik konusunun DKAB dersinde yer alışı ile ilgili (tartışılmış, konsensüs sağlanmış zaten yok) somut önerilerin bulunmayışı da, asıl isteğin ya ayrı bir ders ya da bu istek vasıtasıyla mevcut dersi yıpratma olduğu şeklinde yorumlanabilir. Nitekim iki yönlü tepkiler de kamuoyuna yansımıştır. Bir kesim, Alevîleri susturmaya yönelik, göstermelik bir yaklaşım ve girişimi kabul edilemez bulduklarını; bir kesim de, aslında böyle bir derse ve eğitime zaten karşı olduklarını ifade etmişlerdir. Kamuoyuna yansıyan diğer DKAB içinde Alevîlik hakkında bilgi verilmesinden Alevîler olarak çok memnun olacaklarını belirten -aslında onların da ne bekledikleri belirsizdir ve derse ne konulacağını da bilmedikleri kuvvetle muhtemeldir- olumlu görüşler ile, yapılmış alan araştırmaları sonuçlarından -ki bunlar, Alevîler arasında mevcut DKAB dersinden rahatsızlığın olmadığını, hatta memnuniyetin yüksek olduğunu, ama Alevîlik hakkında da birtakım bilgilerin verilmesinden çok memnun kalacaklarını ve böyle bir beklenti içinde olduklarını ortaya koymaktadır- asıl yaygın beklentinin ayrı bir Alevîlik eğitimi ya da mevcut ders içinde Alevîlik eğitimi olmadığını, aksi-

ne mevcut DKAB dersi yapısına uygun olarak, bilgi verilmesini (ne kadar, niçin yine de belli değil) istedikleri düşünülebilir. İlk bakışta masum ve uygulanabilir görünen bu yaklaşımın, sorunu çözmeyeceği de değerlendirmeden uzak tutulamaz. Çünkü, istek sahibi olarak ortaya çıkıp ses verenlerin istekleri karşılanmış olmayacaktır. Ses daha da yükselme eğilimi gösterebilir. Kandırılmak, ağza bal çalınmak suçlamaları başlayabilir. Böyle bir gelişmenin, aşağıda irdelenecek olan ayrı bir din ya da mezhep-din ve bunun ayrı din eğitimi için bir adım olması veya ikinci aşamaya basamak olması da değerlendirmeye alınabilecek nitelik arz etmektedir. Asıl tartışma, bundan sonra, Alevîlik, derslerde hangi statüyle yer alacaktır üzerinde yoğunlaşacaktır.

Soru 3: Alevîlik DKAB derslerinde hangi statüyle yer alacaktır?

Bu soruya cevap verebilmek için önce dördüncü soruya cevap vermek gerekir, arkasından bu soruya tekrar dönülmelidir.

Soru 4: DKAB dersi hangi dinsel statüleri içinde barındırmaktadır/barındırabilir?

DKAB dersleri, yukarıda belirtilen süreçte diğer dinlere mensup olanları kapsam dışına çıkardıktan sonra, hiçbir ayırım yapmaksızın tüm öğrencilere yönelik bir derstir. Tüm öğrencilere yönelik olmanın önemli şartı, İslâm dini ile ilgili bilgilerde herkesin ortak olduğu boyutları vermek, hiçbir grubun (mezhep, tarikat veya cemaat) yorumunu tercih etmemek olmalıdır. Buna İslâm'ın ana kaynaklarına dayalı mezhepler, diğer bir ifadeyle doktrinler üstü yaklaşım adı verilmektedir. DKAB dersi, sadece İslâm dini ile ilgili doğru ve ortak bilgi vermekle sınırlı da değildir. Bunun yanında ahlâk bilgisi ve diğer dinlere ait bilgiler de, yine doğru bilgi ve kültür kazandırma amaçlı olarak, dersin amaç ve içeriğinde yer almaktadır. Dolayısıyla dersin içinde şu üç grup konuda amaç, kazanım ve muhteva bulunabilmektedir: 1. Ana kaynaklara (Kur'an ve Sünnet) dayalı, mezhepler üstü İslâm din bilgileri (bu bilgilerin doğru, spekülasyondan uzak ve isteyenlere başkalarına muhtaç olup istismara kapılmayacak kadar din öğretebilen, ama her hâlükârda kendi dinsel tercih ve kararlarını doğru alt yapı üzerine kurabilecek bir birikim verebilen, aynı zamanda başkalarının verdiği dinsel ve ahlâkî kararları anlama ve saygı duyma davranışlarını da kazandırabilen düzeyde olması hedeflenmektedir); 2. Ahlâk bilgileri; 3. Genel din ve ahlâk kavramları ile diğer dinler hakkında özlü, objektif bilgiler.

Dersin, mezhep (doktrin ve dogma) merkezli bir din eğitimi hedeflemiyor olması önemlidir. Nitekim, ►

ders programlarında ve kitaplarında hiçbir mezhep içeriği ismen ve yorum olarak gündeme getirilmemektedir. Bu anlamıyla tamamen mezhepler üstü olduğu söylenebilir. Diğer dinlere de yer vermesi göz önüne alınırsa, dersin modelini 'mezhepler üstü dinler arası açılımlı din dersi' olarak belirlemek mümkündür. Bu niteliği ile ders, ulusal ve uluslar arası hukuk açısından hiçbir sıkıntısı bulunmayan, Kuzey Avrupa ülkelerinden başlayarak Avrupa'ya 1997'lerden sonra yayılma eğilimi gösteren örnek bir din ve ahlâk dersi anlayış ve modelidir. Tasarlandığı ve uygulamaya konulduğu yıllarda dünyada bir benzerinin olmayışı da, özgünlük açısından önemli tespittir.

Ders ile ilgili olarak tek eleştiriye açık nokta, mezhepler üstü yaklaşımın, İslâm konusunda farklı anlayış, yorum ve yaşantıları yok sayarcasına, ana kaynaklara bağlı kalması olabilir. Bu nitelik, sanki herkesi, ana kaynaklara dayalı olarak programa alınan konularda birleştirmek, herkesi bu inanç, ibadet ve anlayışlara zorlamak gibi amaç ve uygulamaların olduğu eleştirilerine götürülebilmektedir. Hâlbuki, böyle bir şey gerçekleştirmek hem dinen (inandırmak mümkün değildir; zorla inanmanın ve inanmış görünmenin dinen değeri yoktur) hem de eğitimsel olarak (öğrenme ve inanıp inanmama bireyin iç dünyasında gerçekleşir) uygun da değildir, mümkün de değildir. Kaldı ki, DKAB derslerinin amaç, ilke ve uygulama açıklamalarında dersin bu tür amaç ve muhtevaları dışladığı da anlaşılmaktadır.

DKAB dersinin Sünnîlik veya Hanefîlik gibi tek bir yorum veya mezhebe bağlı olduğu iddiaları da doğru değildir. Çünkü, Sünnî ve Hanefî kesimlerden de bu dersin kendi anlayışlarını yansıtmadığı iddiası, örneğin Alevîlerin kendilerinin bulamadıkları iddiası kadar, ciddi şekilde ileri sürülmektedir. Bunun nedeni, hangi yorumu benimserse benimsersin, iddia sahiplerinin, çoğulcu toplumun okulunun hiçbir dinî yorumun propaganda yeri olamayacağını, çok çağdaş olan DKAB dersinin, özgür iradesiyle din ve ahlâk konularında seçimini yapacak yeni nesilleri, bu karar ve davranışları için alt yapı olmak üzere, genel ve doğru bilgiyle bezemek olduğunu anlayamamaları olabilir.

Bu soruyla ilgili olarak şu sonucu özetleyebiliriz: DKAB dersleri sadece ana kaynaklarına dayalı genel İslâm bilgileri ile diğer büyük bazı dinlere yer vermektedir. Hiçbir dinin inanurlarını yetiştirmek gibi bir amacı yoktur. İnanur olmak bireylere bırakılmakta, ama kendilerine, karar vermeleri için kullanabilecekleri doğru, güvenilir bilgi-kültür verilmek-

tedir. Böylece, din gibi etkili bir konuda bireyleri ve toplumu istismara açık kalmaktan kurtarmayı hedeflemektedir. Geri kalan din eğitimi, anayasa tarafından bireylerin kendilerine ve kanunî temsilcilerine bırakılmıştır (24. Madde).

Soru 3'e dönecek olursak; Alevîlik hangi statüyle DKAB derslerinde yer alacaktır? Önce Alevîliğe bir statü bulmak ve bunun için de şu sorulara yanıt aramak gerekir:

Alevîlik bir din midir?

Alevîlik bir mezhep midir?

Alevîlik bir tarikat mıdır?

Alevîlik bir dinsel cemaat midir?

SORU 5: Alevîlik bir din midir?

Kimilerine göre, bana göre de, bu soru zait, lüzumsuz, provakatif ve kırıcıdır. Ama tizerinde durulması gereken önemli bir sorudur. Şimdiki cevabımız kesinlikle Alevîliğin İslâm içinde olduğudur. Dolayısıyla ayrı bir din değildir. Ayrı bir din olursa ne değişir? Belki bir din olarak, diğer bazı dinler gibi, DKAB derslerinde yer alabilir. Ama bu kesinlikle yetmez. Çünkü, faraza bu din, diğer dinler gibi dünyanın başka bir yerinde değil Türkiye'de olacaktır. Mevcut yasalara göre, başta Lozan Antlaşması olmak üzere, azanlık da olmayacaklarına göre, bu ders içinde bir şekilde yer almaları gerekecektir. Yer almazlarsa, işte o zaman uluslar arası hukukun ihlâli gündeme gelir.

Peki böyle bir ihtimal var mıdır? Avrupa'daki bazı Alevî gelişmelerine, konu ile ilgili sözüm ona bilimsel araştırmalara ve bazı Alevî yapılanmaların izledikleri yollara bakarsak, Alevîliğin İslâm motifleriyle sonradan etkilenmiş, eski Anadolu dinlerinden izler taşıyan bir din olduğu iddiasından; İslâm içinde olmakla birlikte, tamamen fahlaşmış ve Protestanlık gibi mezhep-din olma çabalarına kadar birçok olguyu tespit ederiz. Almanya merkezli, Avrupa'daki Alevî yapılanmaları, özellikle Alevî kimliğinin tanınması ve Alevîlere ayrı din dersleri alınması gayreti içerisinde dirler. Uzun yıllar İslâm din dersi isteklerinde bulunan çeşitli gruplarla, "biz de Müslüman'ız, biz de bu derslerde yerimizi almak istiyoruz" diyen (bazı) Alevîler, artık açıkça, "biz bunlarla aynı masada aynı dersin mücadelesini yapmayız. Biz onlar gibi (!) Müslüman değiliz, biz kendi özel dersimizi isteriz" demeye başlamışlardır. Özellikle Berlin'de elde edilen ayrı Alevî din dersinden sonra tüm eyaletlerde aynı yol izlenmektedir. Aslında bu, uzun süren bir strateji takibinin sonucudur. Avrupa Alevîleri şu söylemlerle bu aşamaya kadar gelmişlerdir: Biz, Alevîler olarak, esasen dinler arası bir din

dersinden yanayız. Tüm dinlerin çocuklarının aynı sınıfta, aynı derste dinler arası diyalog hâlinde öğrenecekleri bir ders bize en uygun olanıdır. Ancak, böyle bir dersin sakıncaları da olacaktır bizim için. Tüm dinler bir arada, diyalog hâlinde okutulurken, Alevîlik İslâm dininin içinde/altında gösterilecektir. Bunda bir problem yok gibi görünse de, bizim açımızdan problemsiz de değildir. Şöyle ki; İslâm hakkında bilgi verilecek, Allah, Peygamber, iman, ibadet, helâller, haramlar anlatılacak. Tabii bu derste diğer İslâm yorumları yanında Alevîlik de ayrıca yerini alacak. Sıra Alevîliğe geldiğinde, Alevîlerin İslâm olma noktasında diğerlerinden çok farklılıklarını görülecek. "Kur'an'da namaz vardır ama, Alevîlikte?", "Cami Müslümanların ibadet yeridir, Alevîler..." gibi birçok konuda sorular çıkacak. Alevî çocuklar, diğer din mensuplarının da bulunduğu ortamda kendilerini bir nevi sorgulanmış, eksik veya yetersiz gösterilmiş hissedecekler. Kim böyle bir ders ister? Bunun için biz, istemeye istemeye, ikinci alternatif olarak mezhepler arası bir din dersi tartarıyoruz. Yani tüm İslâm yorumlarının ayrı ayrı ifade bulduğu bir din dersi. Tabii ki, Alevîlik de ayrıca öğretilicek. Ancak, bu kez de, birinci seçenekteki karşılaştırma ve Alevîliği İslâm'ın içinde ama İslâm'dan birçok şeyi içermeyen bir yorum olarak gösterme durumu ile karşı karşıya kalınacaktır. Bu durumda da Alevî çocuk kendisini, sorgulanmış, eksik gösterilmiş vb. hissedecektir. İşte bundan dolayı biz, istemeye istemeye, ayrı Alevî din dersi istemek zorunda kalacağız.

Tüm bunlar 2001 yılı ortalarına ait tespitlerdir. Ondan çok kısa bir süre sonra, aynı yılın sonlarına doğru ayrı Alevî din dersi hakkı Berlin'de kazanılmış, diğer eyaletlerde de bu doğrultuda gayret gösterilmeye başlanmıştır.

Bu serüveni göz önüne almak kesinlikle Türkiye'deki isteklerin ilerisini görmek açısından önemlidir. Türkiye'deki Alevîlerin çok büyük ekseriyetine şu anda ben başka bir dindenim dedirtemezsiniz. Başka bir din dersi istiyorum da dedirtemezsiniz. Ama, üç-beş yıl öncesine kadar Avrupa'da da durum farklı değildi.

İşin bir önemli tarafı da Avrupa'daki Alevî teşkilatlanması bir zamanlar Türkiye'deki kökleri tarafından desteklenip şekillenirken, şimdi, bu destekle büyüyen Avrupa Alevîliği, Türkiye'dekileri teşkilatlandırma ve yapılandırma aşamasına girmiştir. Ve hepsi olmasa da, etkin olan önemli bir kesim, ayrı bir din ya da en azından mezhep-din olma ve ayrı bir din dersi alma taraftarıdır.

Acaba Türkiye'deki Alevî din dersi isteklerinin arkasında bunlar bulunabilir mi? Örneğin, Türkiye'de hukukî süreci başlatıp bitirdikten sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine giden vatandaşımızın, bu mahkemeye başvuruda bulunmaya Avrupa Alevîlerinin başkanı ile gitmesi bir fikir verebilir. Bulunsa ne olur deyip geçmemeli. Çünkü eğer onlar varsa, DKAB derslerinde kendilerine ne kadar yer verilirse verilsin kabul etmeyeceklerdir. Ta ki; ayrı bir din dersi alınca, yani ayrı bir dinsel statü kabul edilinceye kadar. Avrupa Alevîlerine yapılan şu tür açıklamalar göz ardı edilmemelidir: Bundan böyle dinsel kimliğimize dair soru sorulduğunda doğrudan "Alevî" demeye özen göstermeliyiz. En azından "Alevî Müslüman" denmeli, önce Müslüman deyip de daha sonra "Alevî" denilmemelidir.

Soru 6: Alevîlik bir mezhep midir?

Alevîliğin bir mezhep olmadığı da bilinmektedir. Bilimsel araştırmalara göre Alevîlik mezhep olma niteliklerini göstermemektedir.

Mezhep olduğu iddia edilip kabul ettirilse bile Alevîlik, DKAB derslerinde ancak bir iki paragrafla tanıtılacak kadar yer alabilecektir. Çünkü mevcut ders, birinci soruyu cevaplarken de belirttiğimiz gibi, zaten, mezhep olduğu müseccel olanlar hakkında bile dolaylı bilgi vermektedir. Örneğin, Ebu Hanife'den söz edilirken Hanefîlikten söz edilmektedir. Sünnîlik, Şîîlik ve öğretileri öğretime konu yapılmamaktadır. Dolayısıyla, faraza Alevîlik mezhebi de ancak böyle yer alabilecektir. Bunun yanına Ehli Beyt, Hacı Bektaş Veli gibi bazı motifler ve şahsiyetler de yer alacaktır, ki zaten yer almaktadır, ama Alevî nitelendirmesiyle değil.

Bu tür bir yer alışı, istekte bulunanlara bir cevap olacak mıdır? Onlar bunu mu isterler? Yoksa, Alevîliğin, Alevî çocuklarına öğretilmesini mi? Yani okulda Alevî eğitimi mi?

Soru 7: Alevîlik bir tarikat mıdır?

Alevîlik bir mezhep değilse bir tarikat mıdır? Ki, genel kabul bu yöndedir. Tarikatsa bir tarikatın DKAB dersinde yeri var mıdır? Bu soruya iki soru ile cevap verilebilir: Tekke ve zaviyelerin kapatılması ile ilgili Cumhuriyetin değiştirilemez temel kanunu ne olacak? Diğer tarikatlara aynı hak doğmaz mı? Türkiye'deki Nakşîlerin, Kadirîlerin, Mevlevîlerin vb. mensubu görülmeyecek kadar az mı?

Eğer "hakkında bilgi verilmek" kastediliyorsa tüm tarikatlara aynı derecede "hakkında bilgi verilmek" hakkı doğacaktır. Bugün bir ses gelmese bile, bir süre sonra gelmeyeceği veya getirilmeyeceği garanti edilebilir mi? Yok, eğer kastedilen doğrudan

“bir tarikatın doktriner eğitim ve öğretimi” ise, altından kalkılmaz bir soru ve sorun olur.

Soru 8: Alevilik bir cemaat mi?

Alevilik bir tarikat da değilse, kanuna takılmak için veya gerçekten öyle olduğu söylenebilir, bir cemaat ya da farklı bir İslâm yorumu mudur? Öyle kabul edilirse diğer İslâmî ve İslâmcı cemaatlere de aynı hak doğmaz mı? Nurcular, Süleymanlılar, Millî Görüşçüler vb. az sayıda mıdır? Onlar da Avrupa’da ayrı din dersi peşinde koşmakta değil mi? Berlin’de Millî Görüş yanlısı İslâm Federasyonu bu dersi ilk hak eden değil mi? Bu hak ediş bir İslâm din dersini mümkün kıldığı hâlde, Aleviler de, bu hak edişten sonra harekete geçip veya önceden var olan hareketlerini bununla temellendirip ayrı bir din dersi almadılar mı? Süleymanlılar, verilmiş olan İslâm din dersini kendileri için yeterli görmeyip ayrıca din dersi istemediler mi?

Soru 9: Peki Alevilik ve Aleviler DKAB dersinde kendilerini nasıl bulacaklar? İmkânları ve yolları var mıdır?

Tartışılan statülerden hangisine konulursa konulsun, Aleviliğin, Alevilik adı altında ve Alevilere Aleviliği öğretmek üzere DKAB programlarına konulması uygun ve mümkün gözükmemektedir. Ancak, mezheplere bağlı, her din ve mezhebin ayrı din dersinin olduğu bir din öğretimi anlayışı için anayasal değişiklikten sonra böyle bir şey mümkün olabilir. Onun içine de Alevilik yine de mezhep olarak giremez, ancak tarikatlara da ayrı din dersi verme hakkı verilirse gerçekleşir, ki dünyada örneği yoktur. Kaldı ki tüm dünya birlikteliklerden hareket etmeyi öğretecek modeller ararken, biz ayrılıkları öğretecek modeller peşinde mi koşacağız? Hiçbir bilim (teoloji veya pedagoji) bunu savunamaz.

Ashında, dersin anayasal konsepti gereği düşünersek, bir dışarıda kalmışlıktan söz edilemez. Daha doğrusu, bu bakış açısından dışarıda kalmayan yoktur. Şii’si, Sünnî’si, Hanefî’si, Şafii’si, Nakşî’si, Kadirî’si, Bektaşî-Alevî’si hepsi bu dersin dışındadır. Ama olumlu gözle bakacak olunursa, dışarıda kalan yoktur; hepsi bu dersin içindedir. Allah, Peygamber, Kur’an, temel ibadetler, temel inanç esasları, iyilik, doğruluk, Ehlibeyt, yardımlaşma vb. konuların hepsi, dışarıda kalmış denilenlerin hepsinin ortak konuları değil midir? Niçin bir (?) Sünnî kişi, derse resmî İslâm diye, Alevî kişi de Sünnî İslâm diye bakıp bu ortaklıklara gözlerini kapatıyor? Elbette, ortak olan ve her farklı yorum sahibinin, kendisinin kabul edeceği bazı motiflerle

programları desteklemek mümkündür. Ahmed Yesevi’den, Hacı Bektaş Veli’den, Yunus Emre’den, Mevlana’dan, Pir Sultan Abdal’dan, Horasan Erenlerinden anlatılabilir. Bunların Allah, peygamber, ibadet, iman, ahlâk vb. anlayışlarından örnekler verilebilir. Ama bu, yine genel DKAB gibi, yani Alevî veya Sünnî nitelemesi yapılmaksızın yapılacaktır. O durumda, görmek istemeyen ve zaten görmeyen gözler yine görmeyeceklerdir. Ama olsun. Bu zaten görsünler diye değil, doğru, sağlıklı bilgiyle bir ihtiyaç karşılasın diye yapılmalıdır.

Onuncu ve sonucu olarak şu soru akla gelebilir: Peki Avrupa Birliği (hukuku) böyle bir yaklaşıma ne der? Avrupa Birliği bir din hukuku koymaktan kasıtlı olarak kaçınmıştır. Din ile ilgili hususlarda üye ülkeleri kendi mevcut hukukları ile baş başa bırakmıştır. Bunu da Amsterdam açıklamasıyla ilân etmiştir. Bu hususa din eğitimi ve öğretimi de dahildir. Dolayısıyla, Avrupa Birliği (hukuku) hiçbir zaman, sizin din dersiniz niye din kültürü ve ahlâk bilgisi, niye mezhepler üstü, niye dinler arası açılımları da var gibi sorgulamalar yapmayacaktır. Şöyle bir soru ise, tabii ki yine bizim taraftan gidecek iyi veya kötü amaçlı taleplerden etkilenerek, her zaman karşımıza çıkacaktır: Niye herkese eşit din öğretimi vermiyorsunuz? Soru eşitlik sorusudur. Avrupa Birliğinin temel değerlerinden biridir eşitlik. Ve eğer ulusal hukukunuz ve uygulamanız, serbest olduğunuz din konusu da dahil olmak üzere, Avrupa Birliği hukuku ile çelişiyorsa, o zaman Avrupa hukuku geçerlidir. Bu çerçevede, bir grup insan kendilerine eşit davranılmadığını iddia ederlerse, mesele sorgulanır. Bir cevap da bulmak gerekir. İşin piif noktası da burada: Soruyu, sorgulamayı nasıl anladığınız önemli. Ders niye var, ders niye din kültürü ve ahlâk bilgisi, ders niye zorunlu gibi anlamalar mı tercihiniz, yoksa herkese eşit bir ders olup olmadığı yönünde mi? İkincidir kastedilen. Cevabı da din kültürü ve ahlâk bilgisi dersinin herkese yönelik, mezhepler üstü ve dinler arası açılımlı bir ders olduğunu anlatabilmekten geçer. Eğer bunu anlatırken, birtakım eşitsizlikler görünmeye devam ediyorsa, onları gidermek kolay olacaktır. Yeter ki, ayrılıklar (tabii ki yok sayılmaksızın) yerine birliktelikler öncelensin. ■

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlköğretim DKAB Öğretmenliği Bölüm Başkanı